

Smärre meddelanden.

Rörstrandskakel från år 1727.

Det äldsta daterade föremål, om hvilket man hittills med bestämdhet vetat, att det tillverkats vid Stockholms äldsta fajansfabrik Rörstrand, är som bekant en plåtå, en presenterbricka, som från byggmästar Bomans öfvergått i Rörstrandsfabrikens egen samling. Denna plåtå är åttkantig på sex låga fötter med kanten i relief. Dekor: stort landskap med gästabud (Israels barn nedanför Sinai); allt är utfördt i blå camieu (=kobolt). På botten undersida är den signerad: Stockholm / Thelot f. / Hunger / 1733. Efter den af Erik Folcker affattade katalogen öfver Svenska Slöjdföreningens Keramiska utställning 1903 har jag återgifvit denna beskrifning, därför att den innehåller hufvuddragen af hvad som är karaktäristiskt för den dåtida fajansfabrikationens enkla alster vid Rörstrand.

Som jag redan en gång i Fataburen¹ i förbigående framhållit, tillhör en mängd kakel denna första periods tillverkningar vid Rörstrand. Bladkaklen från denna tid äro ungefär 2 decimeter i kvadrat och med olika mönster i blått mot hvit botten, alldeles som på den stora mängden fajanser. Mycket ofta framställles ett landskap med något hastigt skisseradt hus eller en ensam person som staffage. Bland de hundranden af kakel, som Nordiska Museet äger af denna sort, finnas ej två lika. Fabriken har således haft rutinerade målare i sin tjänst för utförande af dessa kakels dekorering. Hvar dessa tagit sina förebilder är ej utredt, men då det gäller en sådan massproduktion har man naturligen sökt motiv på många håll.

¹ Sune Ambrosiani, De äldsta rokokokaklen i Stockholm, Fataburen 1911, sid. 2.

Med om möjligt mera bestämdhet kan man kanske numer anse, att dessa blå och hvita kakel, som så rikligt förekomma i Stockholm, också tillverkats här i staden, sedan man påträffat den grupp kakel — ibland hvilka tvenne äro signerade — som här skall bli föremål för ett omnämnande.

Fig. 1. Rörstrandskakel, sign. Thelott. f. 1727 St. N. M. 118 001 a.

De åsyftade kaklen ha tillhört en kakelugn i en kåk med husnumret 26 Stigbergsgatan på Söder, hvilket hus senaste höst refs. Kakelugnen var emellertid ej från samma tid som kaklen, utan hade äldre kakel om hvart annat kommit till användning uti densamma. Vid husets rifning tillvaratogs kaklen af Stockholms stad för dess blifvande Museum och genom tillmötesgående från dess myndigheters sida fick Nordiska Museet tillbyta sig tvenne sådana att införlifva med sina rika samlingar till eldstadens historia. De båda kakel museet erhållit återges i bilderna 1 och 2. I stadens ägo finnas

dessutom en 6 å 8 kakel med samma sexsidiga inramning af midtpartiet som å dessa. Denna grupp har en afvikande ton på den hvita glasyren från öfriga i kakelugnen förekommande kakels, så jag skulle hålla för troligt, att öfriga kakel af besläktadt utförande, t. ex. sådana med en djupblå ring kring midtfältet,¹ tillhöra andra brän-

Fig. 2. Rörstrandskakel. N. M. 118 001 b

ningar än den, i hvilka de förstnämnda brändes. Tvenne kakel af dem med den sexsidiga ramen äro signerade af samme man. Af dessa fick det ena följa med till Nordiska Museet, fig. 1. På golfvet nedtill å framställningen till höger intill ramen återfinnes signaturen. Där står nämligen Thelott. f. 1727 St.

St är visserligen jämte Stockholm å Rörstrandsfajanser, innan Mariebergfabriken anlades, den vanliga beteckningen för deras fa-

¹ Sune Ambrosiani, Kakelugn med Karl XI:s namnchiffer i Stralsund. Fig. 2 visar ett hörnkakel med åsyftad dekor. Fataburen 1907, sid. 1.

brikationsort. Men om detta på ett så tidigt skede i fabriken verksamhet betyder annat än konstnärens vistelseort kan väl ifrågasättas, beroende på huruvida vi i detta fall vilja uppfatta signaturen endast som en konstnärssignatur eller därjämte också som ett fabriksmärke. Jag lutar åt den förra åsikten.

Af aktstyckena i Stråles bok om Rörstrand finna vi emellertid, att under år 1727 endast gjordes experiment vid fabriken, som då ännu knappast var fullt färdig för en regelbunden verksamhet. Men å andra sidan, att betrakta dessa bilder som något gammalt ur konstnärens portfölj, hvilket vid ett senare tillfälle skulle ha letats fram och kommit till användning, d. v. s. att årtalet ej skulle ange tillverkningsåret, synes mig ej troligt. Den från utlandet inkomne verkmästaren Wolff vid Rörstrand associerade med fabriken någon konstnär i Stockholm, då bolagsmännen fordrade prof på hans arbetsduglighet. Denne aflämnade så sina skisser, som genast kommo till utförande. Således hyser jag icke något tvifvel om, att detta årtal icke skulle ange, att dessa kakel äro prof på Rörstrandsfabrikens tidigaste alster.

Thelott, som Wolff sålunda fått till sin hjälp, är tydligen samme man, som också målat den i uppsatsens början omtalade presenterbrickan. Han har sålunda åtskilliga under år fabriken första brydsamma tider anlitats som målare. Handlingarna, som meddela något om Rörstrands första tider, innehålla emellertid ingenting om honom. På andra ställen finnas emellertid uppgifter om en konstnär med detta namn i Stockholm, som jag icke drar mig för att anse som samme person som den Thelott, hvilken biträdt vid Rörstrand.

Denne Thelott var ursprungligen artillerilöjtnant. Han användes att göra teckningar af fältstycken, mörsare och haubitser ur den svenska statens dåvarande rika trofésamling från början af 1700-talet till inpå 1720-talet.¹ Enligt mantalsförteckningarna, i hvilka fröken Ellen Raphael haft godheten efterforska dessa saker, äger Thelott år 1730 ett hus, som han själf bebor, vid Drottninggatan bredvid det Härlemanska, nuvarande Centralbadet. Detta hans hus

¹ Mila Hallman, Målare och urmakare etc. Stockholm 1907, sid. 50.

är dock mycket bristfälligt och bär vittne om att han — sålunda just vid den tidpunkt han arbetade åt Rörstrand — lefde i ganska små omständigheter. År 1735 blir han Uppsala universitets ritlärare. Såsom sådan fortfor han att verka till sin död, som inträffade 1750. Han måste då, som vi kunna förstå, ha varit en rätt till åren kommen man. Af uppgifter i litteraturen om universitetets konstsamlingar se vi, att han anlitats vid konservering af gamla dukar.¹ Om han lämnat spår efter sig i lärdomsstaden vid Fyris såsom utöfvande konstnär, är mig obekant.

—a—i.

Några ord om nät-tältnar af granrötter.

Under en tids vistelse vid Stora Lule träsk i Lule lappmark sommaren 1912 hade undertecknad tillfälle att ganska allmänt hos den kring sjön bofasta lappbefolkningen se nät, hvilkas öfvertältnar var gjord af tvinnade granrötter. Till Nordiska Museet, i hvars samlingar dylika nät tidigare ej lära vara företrädde, har jag anskaffat tvenne nät från ifrågavarande område; närmare angifvet är det ena² från Petsesuoloi och det andra³ från Huki, beläget vid mynningen af Sjaunjaluocta.

Dessa nät, hvilkas byggnad i öfrigt här lämnas å sido, användas hufvudsakligen till fångst af sik. Af granrötter förfärdigade öfvertältnar äro gifvetvis lämpliga på grund af sin hållfasthet samt lättheten att anskaffa sådana hvar helst gran växer; dessutom bidrager ju deras flytkraft att hålla näten uppe. Dylika nät lära också i stor utsträckning brukas af lappar inom olika områden af landet. Från Ume-lappmark äger Landtbruksakademiens Fiskerimuseum åtminstone ett nystan nät-tältnar af granrötter.⁴

Vid stora Lule träsk är användandet af dessa nät nu något i tillbakagång och beror detta väl på att man numera lätt nog kan

¹ A. Hahr, Svenska målade porträtt i Uppsala universitets konstsamlingar; Nils Sjöberg, Svenska porträtt i Samlingarna vid Uppsala universitet.

² N. M. 117 993.

³ N. M. 117 932.

⁴ Jfr vidare A. Westermarck, Om fisk och fiske i Arjeplog, p. 69 (i Lappland, 1908).